

ΈΛΛΗΝΕΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ: ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΈΛΛΗΝΕΣ

Το χρονικό της μεγάλης τραγωδίας

της Χριστιάννας Λούπα (8-6-06)

Το άρθρο αυτό που μόλις αρχίσατε να διαβάζετε δεν είναι παρά ένας ελάχιστος φόρος τιμής στις χιλιάδες αθώες ψυχές που χάθηκαν ανάμεσα στα 1914 και 1922, επειδή είχαν την «ατυχία» να κατοικούν στα βόρεια της Μικράς Ασίας, στα παράλια του Εύξεινου Πόντου και να είναι χριστιανοί.

Το άρθρο αυτό δεν είναι παρά ένα ευλαβικό μνημόσυνο για τους ανθρώπους εκείνους, που ανελέητα εκτοπίστηκαν, βασανίστηκαν και σφαγιάστηκαν στο όνομα της τουρκικής εθνοκάθαρσης, επειδή γεννήθηκαν Έλληνες και παρέμειναν Έλληνες ως το τέλος.

Το άρθρο αυτό σκοπό έχει να **θυμίσει** μα πάνω απ' όλα να **ενημερώσει**. Να ενημερώσει τους νεοέλληνες για την ιστορία εκείνη που ποτέ δεν έμαθαν στα σχολεία. Γιατί όλοι έχουμε ακούσει για τις δύο μεγάλες γενοκτονίες του αιώνα, των Αρμενίων και των Εβραίων. Για τη γενοκτονία των Ποντίων όμως, τη «δική μας» γενοκτονία, ποιος απ' όλους εμάς γνωρίζει στ' αλήθεια;

Μετά τη διάλυση της βυζαντινής αυτοκρατορίας και για οκτώ ακόμα χρόνια μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης ένα σημαντικό κομμάτι του ελληνισμού, ο Πόντος, παρέμενε ελεύθερο. Το 1461, η **άλωση της Τραπεζούντας** σήμανε την απώλεια της ανεξαρτησίας του, αλλά όχι και της εθνικής συνείδησής του, η οποία διατηρήθηκε αμείωτη στο πέρασμα των αιώνων. Περίπου 600.000 Έλληνες παρέμειναν εγκατεστημένοι στην περιοχή, ενώ, μετά την άλωση, 150.000 μετοίκησαν στον Καύκασο.

Πράγματι, η περιοχή ακμάζει, τα γράμματα και οι τέχνες ανθίζουν. Τα αμέτρητα ελληνικά σχολεία – με πιο φημισμένο το

Φροντιστήριο της Τραπεζούντας – δεν παύουν στιγμή να διδάσκουν στα παιδιά την ελληνική κουλτούρα και να μεταλαμπαδεύουν την πολιτιστική μας κληρονομιά. Οι εφημερίδες, τα περιοδικά, τα τυπογραφεία, οι λέσχες και τα θέατρα δεν μπορούν παρά να μαρτυρούν το ψηλό πνευματικό επίπεδο των Ελλήνων του Πόντου.

Η εμπλοκή της Τουρκίας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο στο πλευρό των Γερμανών, ωστόσο, και η ανοδική πορεία των Νεοτούρκων με ηγέτη τον Μουσταφά Κεμάλ προς την εξουσία, έμελλαν να αλλάξουν το ρου της Ιστορίας και να μετατρέψουν τη ζωή των μειονοτήτων, που επί αιώνες ζούσαν ειρηνικά στα εδάφη της οθωμανικής αυτοκρατορίας, σε έναν ανατριχιαστικό εφιάλτη.

Πράγματι, το 1914, οι ίδιοι οι Γερμανοί συμβούλεψαν τους συμμάχους τους **να εκτοπίσουν στο εσωτερικό της Ανατολίας, σε βάθος τουλάχιστον 200 χιλιομέτρων, τους χριστιανούς**, επειδή πίστευαν ότι θα ήταν επικίνδυνοι για την έκβαση του πολέμου, ενώ ο Κεμάλ, γνωστός πια σαν «γκρίζος λύκος», οραματίζεται την οικονομική απεξάρτηση από τις Μεγάλες Δυνάμεις και την **εθνοκάθαρση**, ξεριζώνοντας τις «αμελητέες» μειονότητες και παραδίδοντας την «Τουρκία στους Τούρκους».

Το 1915 καταρτίζεται το **σχέδιο της εξολόθρευσης των χριστιανικών πληθυσμών**, ενώ τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς διαδραματίζεται η φοβερή σφαγή των Αρμενίων. Ταυτόχρονα, υιοθετείται σειρά μέτρων για την εξόντωση των Ελλήνων, που αφορά περιορισμούς στην άσκηση του επαγγέλματός τους και απαγόρευση στους μουσουλμάνους να εργάζονται με Έλληνες. Όλα δείχνουν πως η μοίρα του ποντιακού ελληνισμού είναι μάλλον προκαθορισμένη, εκείνοι, όμως, δεν φαίνονται καθόλου διατεθειμένοι να το βάλουν κάτω εύκολα. Και στο σημείο αυτό ανοίγει μια σελίδα της Ιστορίας που ελάχιστος κόσμος γνωρίζει.

Τα παλικάρια του Πόντου οργανώνουν ένα εκπληκτικό αντάρτικο, που θα δυσκολέψει κατά πολύ τη ζωή του τουρκικού

στρατού, αλλά και θα καταφέρει να σώσει ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού. Κι ενώ έχει ήδη αποφασιστεί ο μαζικός εκτοπισμός των αντρών 20 – 45 ετών στα φοβερά **τάγματα εργασίας**, τα περιβόητα αμελέ ταμπουρού, απ' όπου ελάχιστοι θα επιζήσουν, αρχίζουν και οργανώνονται οι πρώτες ανταρτικές ομάδες, κυρίως στο Δυτικό Πόντο, στις περιοχές της Αμισού και της Πάφρας, με κύριο σκοπό την προστασία του πληθυσμού, που είναι έρμαιο των λεηλασιών, των εξευτελισμών, των εκτελέσεων και των βιασμών.

Το ότι από τις 183.000 Ελλήνων της Αμάσειας, επέζησαν έστω και οι 50.000 οφείλεται στην προστασία της περιοχής από τους αντάρτες. Από τους πρώτους που πήραν τα βουνά ήταν ο Βασίλης Ανθόπουλος ή Βασίλ – αγάς, που μαζί με την ομάδα του έγινε ο φόβος κι ο τρόμος των Τούρκων της Αμισού. Ο Παντελής Αναστασιάδης, εξ άλλου, ή Παντέλ – Αμισού κατόρθωσε να αντιμετωπίσει σε πολυήμερη μάχη στο Αγίου – Τεπέ (1917) χιλιάδες στρατού, ενώ κατά τη μάχη του Νεμπιένταγ της Πάφρας, όπου οι αντάρτες ήρθαν αντιμέτωποι με ολόκληρο τουρκικό σύνταγμα άριστα εξοπλισμένο, προτίμησαν έναν περήφανο θάνατο. Πράγματι, όταν εξαντλήθηκαν τα πυρομαχικά τους και προκειμένου να συλληφθούν από τους Τούρκους, αφαίρεσαν μόνοι τους τη ζωή τους.

Αυτή άλλωστε δεν ήταν η μόνη πράξη αυτοθυσίας των Ποντίων, αφού στη Σιμικλή Κερασούντας, που μετατράπηκε σε καινούριο Ζάλογγο, οι γυναίκες, σαν τις Σουλιώτισσες, προτίμησαν να πέσουν στο ποτάμι να πνιγούν, παρά να πέσουν στα χέρια των Τούρκων.

Ο Αναστάσιος Παπαδόπουλος ή Κοτσά Αναστάς, το 1921 εξόντωσε 700 Τούρκους στρατιώτες στο βουνό Τόπσαμ ενώ ο Ιστύλ – αγάς αποδεκάτισε τους οθωμανούς στο χωριό Δαζλή. Πολλές και αξιόλογες ήταν οι ανταρτικές ομάδες, που λόγω οικονομίας χώρου είναι αδύνατο να αναφερθούν.

Επιβάλλεται, ωστόσο, να γίνει μνεία για τη Σάντα του Ανατολικού Πόντου, όπου οι αντάρτες, αφού κατατρόπωσαν τον τουρκικό στρατό

στη μάχη των Κοπαλάντων το 1918, ανάγκασαν τους Τούρκους να της αποδώσουν μια σχετική μορφή αυτονομίας, με αποτέλεσμα να μην την ξαναενοχλήσουν μέχρι το 1921, οπότε ο Κεμάλ με τον πολυάριθμο στρατό του την κατέστρεψε. Μολονότι ο ακαταπρόκλητος αρχηγός των ανταρτών Ευκλείδης Κουρτίδης με τα παλικάρια του κατέβαλαν υπεράνθρωπες προσπάθειες, το μόνο που κατάφεραν ήταν να σώσουν τα περισσότερα γυναικόπαιδα.

6 – 7.000 υπολογίζεται ότι ήταν οι αντάρτες. Η δύσκολη ζωή τους μέσα σε σπηλιές και καλύβες, πάνω στα απόκρημνα βουνά με τις αντίξοες καιρικές συνθήκες και τη δυσεύρετη τροφή, τους έκανε σκληροτράχηλους και εξαιρετικούς πολεμιστές. Το χιόνι διέκοπτε την τροφοδοσία, ενώ τα όπλα τους στην αρχή δεν ήταν παρά μαχαίρια και αξίνες. Επανειλημμένες εκκλήσεις για βοήθεια προς την ελληνική κυβέρνηση δεν βρήκαν καμία απήχηση. Αργότερα τους προμήθευσαν με όπλα οι Ρώσοι. Είναι πολύ πιθανό, αν οι αντάρτες είχαν από κάπου υποστήριξη, η Ιστορία να είχε πάρει άλλη τροπή.

Στο μεταξύ, οι Τσέτες (κυρίως ληστές) που έχουν ενταχθεί στην τουρκική χωροφυλακή δεν αφήνουν τίποτε όρθιο. Πλήθος φρικαλεοτήτων και βιαιοπραγιών ταλανίζουν τον πληθυσμό, ενώ οι μετατοπίσεις συνεχίζονται ολοένα και συστηματικότερα προς το εσωτερικό της χώρας. Οι περισσότεροι θα χάσουν τη ζωή τους στις **ατέλειωτες πορείες θανάτου**, από την κακομεταχείριση, την έλλειψη τροφής, τη δίψα και τις αρρώστιες. Ατέλειωτα караβάνια δύστυχων ανθρώπων, γυναικών, παιδιών, γερόντων και ανήμπορων σέρνονται προς τα βάθη της Ανατολής. Οι πεθαμένοι εγκαταλείπονται άταφοι, οι μανάδες δεν μπορούν να κλάψουν τα νεκρά παιδιά τους. Θα μπορούσε κανείς να πει πως ολόκληρος ο δρόμος από τη γη του Πόντου προς το εσωτερικό είναι σπαρμένος με κόκαλα.

Υπολογίζεται ότι μέχρι το 1917 είχε κιόλας υποκύψει το ¼ του εκτοπισθέντος πληθυσμού. Από τις 14.000 που ξεκίνησαν από την Κερασούντα, για παράδειγμα, μόνο οι 4.000 επιβίωσαν. Ο ίδιος ο Τζεμάλ Νουζχέτ, άλλωστε, νομικός σύμβουλος στο φρουραρχείο της

Κωνσταντινούπολης, αποδοκίμασε έντονα τις πρακτικές του Κεμάλ και κατήγγειλε ότι το 90% των Ελλήνων της Πάφρας είχε εξοντωθεί.

Στις **19 Μαΐου 1919** – που ορίστηκε σαν **ημέρα μνήμης της γενοκτονίας** - ο Κεμάλ αποβιβάζεται στη Σαμψούντα, έχοντας υπό τις διαταγές του δύο σώματα στρατού. Πρώτη του δουλειά να κηρύξει το μίσος κατά των Ελλήνων και να συστήσει μυστική οργάνωση με το όνομα Mutafai Milliye. Η τελευταία πράξη του δράματος ξεκινά. Όταν τελειώσει δεν θα έχει μείνει τίποτα πια. Μόνο καμένη γη και πτώματα. Τίποτα που να θυμίζει πως εδώ κάποτε έζησαν Έλληνες.

Με την επικράτηση του Κεμάλ οι διωγμοί γίνονται εντονότεροι. Καθημερινά, χωρικοί βρίσκονται κακοποιημένοι και δολοφονημένοι στα χωράφια τους. Σε όλες τις πόλεις του Πόντου στήνονται τα **Έκτακτα Δικαστήρια της Ανεξαρτησίας**, που με συνοπτικές διαδικασίες καταδικάζουν και εκτελούν την ηγεσία του Πόντου.

Ο ανταποκριτής της Daily Telegraph έγραφε λίγους μήνες αργότερα: *«Οι τωρινοί εκτοπισμοί και οι σφαγές στη Μ. Ασία είναι χωρίς προηγούμενο στην τουρκική ιστορία».*

Στο διάστημα αυτό και μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου οι Πόντιοι, βλέποντας πως έχει αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση, ζητούν να συμπεριληφθούν στο ελληνικό κράτος. Ο Βενιζέλος όμως αρνείται κατηγορηματικά με την αιτιολογία ότι η περιοχή βρίσκεται πολύ μακριά για να μπορεί η Ελλάδα να την προστατέψει. Τελικά, το 1920 ιδρύεται η **Ποντοαρμενική Ομοσπονδία**. Συμφωνήθηκε η στρατιωτική συνεργασία Ελλάδας και Αρμενίας με σκοπό την προστασία του Πόντου από τους Τούρκους. Δυστυχώς όμως η ήττα των Αρμενίων στο Ερζερούμ είχε σαν συνέπεια την εγκατάλειψη των Ποντίων στο έλεος του Θεού.

Περίπου 250.000 Πόντιοι εξοντώθηκαν μεταξύ 1914 και 1922. Το έγκλημα στοιχειοθετεί αναμφισβήτητα γενοκτονία, που σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο είναι το χειρότερο έγκλημα και δεν παραγράφεται όσα χρόνια κι αν περάσουν. Το θέμα είναι ότι η Τουρκία, ως συνήθως, δεν

παραδέχεται καμία από τις ανομίες της και ότι η Ελλάδα, και πάλι ως συνήθως, δεν διεκδικεί τίποτα επί του θέματος. Αντίθετα μάλιστα, σε λίγο η «αγαπητή γείτων» θα γίνει συν – εταίρος μας! «Πλήρης ένταξη με πλήρεις προϋποθέσεις», δήλωσε η κυρία Μπακογιάννη. Μήπως μία από τις προϋποθέσεις πρέπει να είναι και η αναγνώριση της γενοκτονίας από την Τουρκία;

Τον Οκτώβριο του 1922 με τη μεσολάβηση των συμμάχων η ελληνική κυβέρνηση και ο Κεμάλ συμφώνησαν να μεταφερθούν όσοι Έλληνες του Πόντου είχαν απομείνει, με τουρκικά καράβια στην Κωνσταντινούπολη κι από εκεί με ελληνικά στην Ελλάδα. Έτσι, κατέφθασαν στη μητέρα πατρίδα περί τις **400.000 Πόντιοι πρόσφυγες**, ανέστιοι και ξεριζωμένοι, που μαζί με τους Ίωνες αναδύθηκαν σε έναν τιπάνιο αγώνα επιβίωσης. Οι πιο πολλοί εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία και τη Θράκη, πολλές χιλιάδες, ωστόσο, βρίσκονται σήμερα εκτός ορίων Ελλάδας, στον Καναδά, την Αμερική, την Αυστραλία, τη Ρωσία, αποτελώντας κι αυτοί ένα κομμάτι της Ομογένειας. Ένα είναι σίγουρο: οι άνθρωποι αυτοί, με την εργατικότητα και το κοφτερό μυαλό τους, όχι μόνο συναρμολόγησαν ξανά τη ζωή τους, αλλά και οι ίδιοι και οι απόγονοί τους, όπου γης, πρόκοψαν και προκόβουν σε όλους τους τομείς και προ παντός είναι πάντα περήφανοι για την καταγωγή τους.

Και τι να πρωτοθυμηθεί κανείς από τον ηρωισμό των Ελλήνων του Πόντου! Ιστορίες που σε μας τους νεώτερους μοιάζουν με παραμύθι. Με θρύλο σκεπασμένο από την αχλή του χρόνου, από τη σκόνη της Ιστορίας, με ήρωες ξεχασμένους στα βάθη της μνήμης αυτών που φεύγουν πια από κοντά μας και που αποτελούσαν τους μοναδικούς μάρτυρες της γενοκτονίας, που τα διηγούνταν στα εγγόνια και τα δισέγγονα με δάκρυα στα μάτια, με πόνο ψυχής. Και τώρα τι έχει μείνει πια από τα «παραμύθια» της γιαγιάς; Πώς θα κρατήσουμε ζωντανές τις μνήμες; Πώς θα μάθουν τα παιδιά την ιστορία του παππού και του προπάππου; Κάποιοι έχυσαν το αίμα τους για μια ιδέα, γιατί δεν απαρνήθηκαν τις ρίζες τους, την ελληνικότητά τους, την

καταγωγή τους. Κάποιοι έπεσαν θύματα της μισαλλοδοξίας, της αμάθειας και του φανατισμού των Αγαρηνών. Κάποιοι θυσιάστηκαν στο βωμό του κεμαλισμού και του παντουρκισμού, που δεν ήταν τίποτε άλλο από το Δούρειο Ίππο με τον οποίο **η σύμμαχος των Τούρκων Γερμανία, συνυπεύθυνη για τη γενοκτονία** – Τι παράδοξο! Δυο φορές μέσα στον ίδιο αιώνα! - προσπάθησε να αλώσει οικονομικά και πολιτικοστρατιωτικά την Εγγύς και Μέση Ανατολή.

Το ελάχιστο που μπορούμε να κάνουμε είναι να κρατήσουμε άσβεστη την ιστορική μνήμη. Πώς όμως μπορεί να γίνει αυτό; Από στόμα σε στόμα; Είναι ντροπή! Είναι απαράδεκτο να μην διδάσκεται η γενοκτονία του Πόντου και γενικότερα των Μικρασιατών στο μάθημα της Ιστορίας στα σχολεία! Το έχω ξαναπεί και θα το επαναλάβω: **Λαός που δεν γνωρίζει την Ιστορία του κινδυνεύει να χάσει την εθνική του ταυτότητα**. Και όσο κάποιοι προσπαθούν και επιμένουν να παραχαράζουν την Ιστορία, τόσο οι νεότερες γενιές έχουν υποχρέωση να μαθαίνουν και να υπερασπίζονται την ιστορική αλήθεια.